

Ks. Stanisław Garneczarski

WTST Tarnów

MSZALNY ŚPIEW NA WEJŚCIE

- I. Obrzędy wstępne – akt gromadzenia się
- II. Śpiew na wejście
 1. Rys historyczny
 2. W kontekście obecnych przepisów muzyczno-liturgicznych
 - 2.1. Funkcje śpiewu na wejście
 - 2.2. Wykonawcy śpiewu na wejście
- III. Repertuar śpiewów na wejście
 1. Triduum Paschalne
 2. Oktawa wielkanocna, okres wielkanocny, uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego i uroczystość Zesłania Ducha Świętego
 3. Wielki Post
 4. Święta i okresy liturgiczne związane z tajemnicą Wcielenia
 5. Adwent
 6. Okres zwykły: niedziele i uroczystości obchodzone w tym okresie
 7. Kult świętych oraz modlitwy za zmarłych

Soborowa Konstytucja o liturgii określa Eucharystię następująco: „Sprawowanie Mszy świętej jako czynność Chrystusa i hierarchicznie zorganizowanego ludu Bożego, jest ośrodkiem całego chrześcijańskiego życia tak dla Kościoła powszechnego, jak i lokalnego oraz dla poszczególnych wiernych. W czynności tej osiąga szczyt działanie, przez które Bóg w Chrystusie uświęca świat, oraz kult, jaki ludzie oddają Ojcu, wielbiąc Go przez Chrystusa, Syna Bożego, w Duchu Świętym. Ponadto we Mszy świętej wspomina się w cyklu roku misteria odkupienia tak, że one w pewien sposób stają się obecne. Pozostałe zaś czynności święte i wszystkie czyny chrześcijańskiego życia wiążą się ze sprawowaniem Eucharystii i do niej zmiierzają” (nr 16). Chrystus chciał, by Eucharystia, będąca Jego ofiarą, była także ofiarą całego Kościoła. On składa ją jako Głowa, wszyscy zaś składają ją jako członkowie Ciała. Dlatego, by dobrze i w pełni celebrować tę wielką tajemnicę wiary, trzeba najpierw znaleźć się

razem, tworzyć wspólnotę wiary i miłości. „Nie możesz – mówił św. Jan Chryzostom – modlić się w domu tak, jak w kościele, gdzie jest wielka rzesza i gdzie wołanie do Boga unosi się z jednego serca. Jest w tym jeszcze coś więcej, zjednoczenie umysłów, zgodność dusz, więź miłości, modlitwy kapłanów” (KKK 2179).

I. OBRZĘDY WSTĘPNE – AKT GROMADZENIA SIĘ

Mistagogia tego obrzędu winna sięgać zarówno liturgii, jak i Biblii. Przy pierwszych bazylikach budowano „atrium, które jest jakby pierwowzorem powszechnego rytu przygotowania spotkania, a więc zauważenia siebie nawzajem, pozdrowienia, otwarcia, dostrzeżenia twarzy. (...) Atrium służyło spotkaniu”¹ Innym elementem kształtującym świadomość bycia szczególną społecznością – ludem Boga, były procesje liturgiczne.

„W obrzędach wstępnych podręczniki wyróżniają: akt zgromadzenia się, zbierania, zgromadzony Kościół od strony antropologicznych więzów i teologicznych treści, tj. obecności Zmartwychwstałego Pana. (...) Proste słowa: gromadzić się, zbierać się, wchodzić «w», «do», mają tak zasadnicze znaczenie w chrześcijaństwie. To słowa-klucze. (...) Gromadzić się znaczy w Konsekwencji tworzyć Kościół, bo taki sens mają te obrzędy. Gromadzić się, to:

– wchodzić w oddziaływanie Chrystusa Zmartwychwstałego, który wszystko czyni nowe,

– przyjmować nowe życie,

– ożywiać nadzieję na nowy, inny, lepszy początek,

– wyrażać pragnienie jedności z Chrystusem i braćmi,

– otwierać się na innych, a tym samym przyjmować samego Chrystusa: «Wszyscy bowiem w jednym Duchu zostaliśmy ochrzczeni, [aby stanowić] jedno Ciało» (1 Kor 12,13)² Takie gromadzenie jest „wchodzeniem w obszar przekształcającej miłości Chrystusa, którą uobecnia Duch Święty. (...) Trzeba wejść do Kościoła całym umysłem i sercem, nie pozostawiać uczucia poza nim.”³

Do obrzędu gromadzenia należy między innymi śpiew na wejście. Jego rola w tym miejscu jest istotna, mająca duże znaczenie.

II. ŚPIEW NA WEJŚCIE

Omówienie śpiewu na wejście będzie ujęte w dwóch zasadniczych częściach: najpierw krótki zarys historyczny, a następnie w świetle obecnego prawodawstwa muzyczno-liturgicznego.

¹ B. Nadolski, *Msza Święta*, Kraków 2003, s. 16.

² Tamże, s. 17.

³ Tamże, s. 17-18.

1. Rys historyczny

Początki śpiewu na wejście odnajdujemy w liturgii papieskiej IV i V wieku. Śpiew ten nazywany był *introitem* (łac. *introire* – wchodzić, *introitus* – wejście)⁴. Był wykonywany w czasie procesji wejścia rozpoczynającej Eucharystię. W wieku V i VI pojawiły się procesje w ramach tzw. nabożeństw stacyjnych. Były dwa rodzaje nabożeństw stacyjnych: pokutne i świąteczne. Pierwsze, urządzone w dni pokutne, polegały na gromadzeniu się wiernych w świątyni zwanej *ad collectam*, skąd po krótkiej modlitwie następowało, połączone ze śpiewem litanii do Wszystkich Świętych, procesyjne przejście do kościoła stacyjnego. Tam po zakończonej litanii odmawiano orację i następowała mszalna liturgia słowa. Drugi rodzaj nabożeństwa stacyjnego odprawiano w dni uroczyste. Zbierano się w kościele stacyjnym oczekując przybycia papieża. Jego ingresowi towarzyszył śpiew introitu, następnie odmawiano modlitwy błagalne, *Kyrie*, *Gloria* i orację. Dalszą częścią liturgii była już liturgia słowa⁵.

Najprawdopodobniej źródłem introitu był psalm śpiewany przez całe zgromadzenie. Strukturę introitu stanowiły: antyfona, werset z psalmu lub z innego tekstu biblijnego ST i NT, a także z tekstów liturgicznych. (...) Wersety z psalmu kończą się doksologią *Gloria Patri* oraz powtórzeniem antyfony⁶

Poza liturgią stacyjną czas trwania introitu zależał od długości drogi do ołtarza. Pierwotnie była to droga dłuższa, gdyż zakrystie budowano przy wejściu do świątyni. W późniejszym czasie przeniesiono je w pobliże prezbiterium, a więc droga skróciła się, skracając też czas trwania introitu. Sposób wykonywania introitu kształtował się różnie. „W VIII wieku w Galii przyjęto tzw. *versus ad repetendum*. Podzielono *Gloria Patri* na dwie części (druga: *Sicut erat*). Między nimi śpiewano antyfonę i powtarzano ją także na końcu. Wreszcie po antyfonie początkowej zostawiono tylko jeden werset psalmowy. Ostateczną formę introitu ustaliło *Missale Romanum 1570*”⁷

O treści antyfon i psalmów introitu decydował charakter obchodzonego dnia liturgicznego lub święta. Jeśli introit zaczerpnięty był z psalmu, to był *regularis*. Jeśli źródłem zapożyczeń były inne źródła, to introit był *irregularis*⁸

2. W kontekście obecnych przepisów muzyczno-liturgicznych

Śpiew na wejście należy do śpiewów procesyjnych (oprócz śpiewów na przygotowanie darów i na komunię)⁹ Jest jednym z najważniejszych śpie-

⁴ Hasło: Introit, w: *Leksykon liturgii*, oprac. B. Nadolski, Poznań 2006, s. 567.

⁵ Por. I. Pawlak, *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2000, s. 333.

⁶ Hasło: Introit, w: *Leksykon liturgii...*, dz. cyt., 568.

⁷ J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, dz. cyt., s. 333.

⁸ B. Nadolski, *Liturgika*, t. 4, Poznań 1989-1992, s. 116.

⁹ J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, dz. cyt., s. 329-336; Por. S. Hartlieb, *Uwagi na temat doboru śpiewów*, w: *Exsultate Deo, Śpiewnik mszalny*, Kraków 2004, s. 15-20.

wów mszalnych, gdyż jest użyty w zastępstwie antyfony podanej w formularzu (WEP¹⁰, 4).

2.1. Funkcje śpiewu na wejście

Według wprowadzenia do Mszału rzymskiego (OWMR, 47) śpiew ten winien spełniać cztery funkcje:

- rozpoczynać celebrację,
- umacniać jedność zgromadzonych,
- wprowadzać uczestników liturgii w przeżywanie misterium okresu liturgicznego lub święta,
- towarzyszyć procesji kapłana i usługujących.

Pierwsza funkcja – rozpoczęcie celebracji – nadaje temu śpiewowi wyższą rangę i winna zmienić dotychczasowy sposób myślenia. Uroczysta liturgia nie powinna rozpoczynać się dźwiękiem dzwonka, który oznajmia tylko, iż kapłan z asystą wyszedł z zakrystii czy znakiem krzyża czynionym przez celebransa, ale uroczystym śpiewem zgromadzonej na liturgii wspólnoty.

Aby śpiew na wejście mógł spełnić *unitas vinculum* – funkcję umocnienia jedności zgromadzonych, to musi trwać odpowiednio długo. Dlatego mimo często krótkiej drogi do ołtarza winien trwać dłużej. Tylko wtedy może wywołać poczucie jedności serc, myśli i dążeń¹¹. Ponadto jego uroczysty charakter ma dać wiernym poczucie święta i radości wypływających ze spotkania z Bogiem oraz ze wspólnotą.

Niemniej istotną funkcją jest wprowadzenie w tajemnicę okresu liturgicznego, święta, obrzędu. Oznacza to zgodność treści śpiewu z dalszymi częściami liturgii: czytaniem, modlitwami, prefacją, treścią święta itd. Ta funkcja wymaga od duszpasterzy oraz muzyków kościelnych dobrej znajomości teologii świąt, treści formularzy mszalnych, norm liturgicznych oraz wzajemnej współpracy przy planowaniu celebr. Z takim podejściem do liturgii wiąże się konieczność częstego nauczania wiernych nowych śpiewów, spełniających powyższe wymagania.

Ostatnim zadaniem śpiewu na wejście jest towarzyszenie procesji kapłana i asystujących. Muzyka liturgiczna wprowadza porządek, atmosferę ożywienia, zainteresowania i modlitewnej refleksji. Jeśli do tego jej wykonanie jest na możliwie wysokim poziomie artystycznym, to z pewnością spełni swoje zadanie w stopniu wystarczającym.

¹⁰ Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego wydania Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego (2005) (=WEP).

¹¹ Por. J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, dz. cyt., s. 335.

2.2. Wykonawcy śpiewu na wejście

Ogólne Wprowadzenie do Mszału rzymskiego wskazuje, że „Śpiew na wejście wykonuje na przemian schola i lud albo kantor i lud, albo sam lud, albo sama schola” (n. 48). Należy stwierdzić, że dobre przygotowanie śpiewów i właściwe współdziałanie między sobą wszystkich wykonawców śpiewu stanie się przyczyną pełniejszego uczestnictwa wszystkich wiernych i posługujących w liturgii. Powyższe współdziałanie wykonawców zakłada, że nie zawsze śpiewy muszą wykonywać wszyscy uczestnicy liturgii. Może to być czynione na zmianę lub tylko przez zespół śpiewaczy. Słuchanie np. śpiewającego chóru jest także jakimś rodzajem uczestniczenia w nim, sposobem otwarcia się spełniającą się w obrzędach Tajemnicę.

III. REPERTUAR ŚPIEWÓW NA WEJŚCIE

Treściowo jest on określony przez tematykę całego roku liturgicznego, poszczególnych okresów liturgicznych, świąt i uroczystości, a także inne sakramenty udzielane w czasie mszy oraz przez tematy podejmowane przez czytania w ramach liturgii słowa oraz inne okoliczności. Dlatego przy omawianiu repertuaru powyższych śpiewów zostaną ukazane tylko przykładowe śpiewy.

1. Triduum Paschalne

Szczytem całego roku liturgicznego jest Triduum Paschalne. Zawiera ono następujące celebry: Mszę Wieczerzy Pańskiej, Liturgię na część Męki Pańskiej w Wielki Piątek, Liturgię Wigilii Paschalnej, celebrowanej w Wielką Sobotę po zapadnięciu zmroku i należąca już do Niedzieli Zmartwychwstania Pańskiego oraz Mszę „w dzień” w uroczystość Zmartwychwstania Pańskiego i kończące Triduum Nieszpory Niedzieli Zmartwychwstania.

Słowem, które stanowi centrum i klucz liturgii Mszy Wieczerzy Pańskiej jest słowo „miłość”¹². Będzie ono określało treść śpiewów, jakie będziemy dobierać do tej celebry. Odnośnie do śpiewu na wejście wyznacznikiem będzie także treść antyfony na wejście, która wskazuje wyraźnie na Krzyż Chrystusa: „Chlubimy się krzyżem naszego Pana Jezusa Chrystusa; * w nim jest nasze zbawienie, życie i zmartwychwstanie, * przez niego jesteśmy zbawieni i oswobodzeni” (MR *Wielki Czwartek – Msza Wieczerzy Pańskiej*). W związku z tym najbardziej odpowiednim śpiewem „na wejście” będzie stosowna pieśń o krzyżu, np. *A myśmy się chlubić powinni*¹³ z dodanym psalmem 67.: *Niech Bóg się zmiłuje nad nami*, albo z wykonywanymi

¹² B. Nadolski, *Liturgika...*, s. 67.

¹³ B. Kicinger, *Propozycje śpiewów misterium Triduum Paschalnego*, „Liturgia Sacra” 1-2 (1995), s. 93.

na przemian z antyfoną zwrotkami pieśni *W krzyżu cierpienie*¹⁴ czy też inne pieśni: *Juzem dość pracował*¹⁵, *Króla wznoszą się znamiona*¹⁶ itp.

Drugi dzień Triduum Paschalnego to Wielki Piątek. Liturgia Męki Pańskiej rozpoczyna się w ciszy. Podobnie, bez śpiewu, w Wielką Sobotę po zapadnięciu zmroku rozpoczyna się Wigilia Paschalna.

Repertuar śpiewów wielkanocnych jest obszerny, dlatego też dobór śpiewu na wejście we Mszy w dzień Zmartwychwstania Pańskiego nie powinien sprawiać trudności. Najczęściej wykonuje się pieśni: *Wesoły nam dziś dzień nastał*¹⁷, *Zwycięzca śmierci*¹⁸, *Otrzyjcie już łzy, płaczący*¹⁹ i inne.

2. Oktawa wielkanocna, okres wielkanocny, uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego i uroczystość Zesłania Ducha Świętego

Podobnie w oktawie Wielkanocy, która jest świętowaniem ośmiu dni po Zmartwychwstaniu. „Czytania oktawy przedstawiają Chrystusa Zmartwychwstałego (widzimy to w Ewangeliach) oraz przekazują świadectwo Apostołów o Zmartwychwstaniu zapisane w Dziejach Apostolskich (lekcje). Dni oktawy obchodzi się jako uroczystości Pańskie (ONRLK, n. 24). Oktawa stanowi więc jeden wielki dzień radości (w I prefacji wielkanocnej słyszymy codziennie w oktawie słowa «w tym dniu»²⁰). Dlatego można wykonywać te same śpiewy, co w Zmartwychwstaniu Pańskie i poszerzać ten repertuar o kolejne. Korelujące z tekstami formularzy mszalnych i czytaniem śpiewy, to *Chrystus zmartwychwstał jest z XIII w.*, *Przez Twoje święte Zmartwychpowstanie z XV w.*, *Wesoły nam dzień dziś nastał z XVII w.*, również pieśni późniejsze ukazują misterium zmartwychwstania i z całą pewnością mogą służyć do śpiewu w oktawie wielkanocnej.

Cechą okresu wielkanocnego od oktawy paschalnej do Wniebowstąpienia Pańskiego jest fakt, że tematyka śpiewów ulega pewnej ewolucji tematycznej. Następujące po oktawie niedziele wielkanocne 2. i 3. mają tematykę śpiewów podobną jeszcze do oktawy. Śpiewamy pieśni o poranku wielkanocnym, o ukazaniu się Zmartwychwstałego. Natomiast dni powszednie po tych niedzielach mówią już o odrodzeniu przez chrzest i zachęcają do zjednoczenia z Bogiem w Eucharystii. Dlatego w te dni należy wyeksponować te zwrotki pieśni wielkanocnych, które ukazują tajemnice odrodzenia, nowego życia, zjednoczenia uczniów z Chrystusem. Natomiast 4. niedziela wielkanocna to niedziela Dobrego Pasterza, niedziela modlitw o powołania kapłańskie i zakonne. Dlatego śpiewy trzeba dobrać pod tym kątem. Przykładowo możemy tu wymienić takie

¹⁴ *Śpiewnik liturgiczny*, (red.) K. Mrowiec i in., Lublin 1991, s. 201.

¹⁵ Tamże, s. 186.

¹⁶ Tamże, s. 189.

¹⁷ Tamże, s. 229.

¹⁸ Tamże, s. 232.

¹⁹ Tamże, s. 226.

²⁰ J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 376.

pieśni, jak: *Minęły cienie i mroki śmierci*²¹; *O, Panie, Tyś moim pasterzem*²²; *Pan, mój wódz*²³ i inne. Od 5. niedzieli wielkanocnej do Wniebowstąpienia słyszymy mowę Pana Jezusa w Wieczerniku i Jego modlitwę. Ma ona pogłębić zjednoczenie chrześcijanina z Chrystusem w Komunii św., dlatego stosownymi pieśniami będą te, które mówią o miłości Boga do człowieka i człowieka do Boga, np. *Pan Zmartwychwstał i jest z nami, alleluja, alleluja*²⁴; Jako uzupełnienie repertuaru mogą tu posłużyć odpowiednie psalmy i kantyki Nowego Testamentu zawarte w Listach Apostolskich²⁵, np. *Szukajcie tego, co w górze, gdzie przebywa Chrystus, alleluja*²⁶

Uroczystość Wniebowstąpienia oprócz swojego historycznego wymiaru – odejścia Jezusa z tego świata do Ojca, ma także głębsze teologiczne znaczenie, mianowicie podkreśla królewską intronizację Chrystusa, która jest wypełniona radością. Repertuar polskich pieśni o Wniebowstąpieniu nie jest zbyt obszerny, do tego w użytku były i są jeszcze pieśni, które mając tekst o Wniebowstąpieniu zaczerpnęły melodie z pieśni wielkanocnych. Mimo to warto by poszukać pieśni mających swoją melodię i przeznaczonych na tę uroczystość, jak chociażby: *Zaświtał blaskiem*²⁷; *Otoczon gronem świętych*²⁸; *Królu odwieczny wszechświata*²⁹

Repertuar śpiewów na uroczystość Zesłania Ducha Świętego czy też w czasie nowenny przed Zesłaniem Ducha Świętego wydaje się być niewystarczający. Jednakże można już znaleźć nowsze śpiewy o Duchu Świętym, niż tradycyjne pieśni, będące poetyckimi przekładami hymnu *Veni Creator Spiritus*. Oczywiście nie jest to zachęta do zarzucenia tych pieśni, ale jedynie życzenie poszerzenia zbioru tych śpiewów o nowsze, np. *Duch Pański nappełnił okrąg ziemi; Duchu Ogniu, Duchu Żarze; O Tajemniczy Płomieniu; Ojcze, Stwórco wszechświata; Oto przez czasu obroty; Otwórzcie serca; Przyjdź, Duchu Święty; Światło jasne i potężne*³⁰

3. Wielki Post

Elementy składające się na treść okresu Wielkiego Postu wymienia LOPSP, mówiąc: „Czas wielkopostny mający podwójny charakter [chrzcielny i pokutny], przygotowuje katechumenów i wiernych do obchodu paschalnego misterium. Katechumeni przez «wybranie» [electio] i przez skrutinia oraz katechezę są doprowadzani do sakramentów chrześcijańskiego wtajemniczenia;

²¹ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 224.

²² Tamże, s. 263.

²³ *Śpiewnik kościelny*, (red.) J. Siedlecki, Kraków 2001, s. 521.

²⁴ *Exsultate Deo...*, s. 187.

²⁵ J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 377.

²⁶ *Exsultate Deo...*, s. 189.

²⁷ *Śpiewnik kościelny...*, 2001, s. 198.

²⁸ Tamże, s. 197.

²⁹ *Exsultate Deo...*, s. 203.

³⁰ Tamże, s. 208-230; J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 379.

wierni zaś, gorliwiej słuchając słowa Bożego i trwając na modlitwie, przez pokutę przygotowują się do odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych” (n. 6).

Przygotowanie do Paschy, pojednanie pokutników i przygotowanie do przyjęcia sakramentów inicjacji – to elementy dominujące w tekstach liturgicznych. Natomiast motyw Męki Pańskiej, choć w jakiś sposób obecny, złączony został przede wszystkim z Wielkim Tygodniem³¹: „Wielki Tydzień jest przeznaczony na wspomnienie Męki Chrystusa, poczynając od Jego mesjańskiego wjazdu do Jerozolimy” (ONRLK, n. 31). Stąd wynika podział okresu Wielkiego Postu na dwa podokresy: pokuty oraz rozważania Męki Pańskiej.

Czas pokuty zwraca uwagę na nawrócenie oraz przyjęcie przez człowieka sakramentu chrztu lub, jak to dziś jest w wypadku większości wiernych, odnowienie przyrzeczeń złożonych przy jego przyjmowaniu. Podobnie w tekstach eucharystycznych pojawia się motyw pokuty, np. w IV prefacji wielkopostnej słyszymy słowa: *Ty przez post cielesny uśmierzasz wady, podnosisz ducha, udzielasz cnoty i nagrody*. Od pierwszego dnia Wielkiego Postu, od Środy Popielcowej – kiedy kapłan posypuje nasze głowy popiołem i mówi znamienne słowa: *Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię* – temat pokuty towarzyszy wiernym. Widzimy go w czytaniach słowa Bożego (szczególnie roku „C”), a także innych tekstach. Tematycznie są to: kuszenie Chrystusa (I Niedziela Wielkiego Postu), o przemienieniu Chrystusa (II Niedziela Wielkiego Postu), o konieczności nawrócenia (III Niedziela Wielkiego Postu), o synu marnotrawnym (IV Niedziela Wielkiego Postu), o jawnogrzesznicy (V Niedziela Wielkiego Postu). Motyw nawrócenia, metanoi, przemiany pojawia się także w słowie Bożym dni powszednich Wielkiego Postu³². Za tymi treściami powinny podążać śpiewy liturgiczne. Wśród pieśni pokutnych znamy między innymi takie, jak: *Bądź mi litościw; Bliskie jest Królestwo Boże; Dałeś nam przykład; Do Ciebie, Panie; Nawróć się, ludu; Pokładam w Panu ufność; Posypmy głowy popiołem; Przepuść, Panie; Serce me do Ciebie wznoszę; Straszliwego Majestatu; Wstanę i pójdę; Wejrzyj na nas; Z głębi mojego serca; Zmiłuj się, Boże; Zmiłuj się, Stwórco*³³; *Boże mój; Boże, coś przyrzekł; Daj nam, o Panie, nowe serce; Jezu miłosierny; Nie opuszczaj mnie z opieki; Padnijmy twarzą na ziemię; Przed Tobą, Ojczy, stajemy*³⁴

Drugi temat okresu pokuty to odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych. Tematyka chrzcielna w kontekście wielkopostnego przygotowania się do świąt paschalnych jest najbardziej widoczna w czytaniach i tekstach eucharystycznych III, IV i V Niedzieli Wielkiego Postu. Ewangelie roku A ukazują teologiczne bogactwo chrztu, mówiąc: o Samarytance (wskazując na wodę życia), o uzdrowieniu niewidomego od urodzenia (chrzest daje nowe światło dla oczu) i o wskrzeszeniu Łazarza (gwarancja zmartwychwstania). Czytania w roku B nawiązują do światła Chrystusa, które przyszło na świat (IV Niedziela) i o ziarnie, które

³¹ J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 384.

³² Por. tamże, s. 385-386.

³³ *Śpiewnik kościelny...*, s. 102-116.

³⁴ *Exsultate Deo...*, s. 242-245, 247, 249-251.

gdy obumiera, rodzi nowe życie (V Niedziela). Rok C zawiera w liturgii słowa treści odnoszące się do już ochrzczonych, mówiąc, iż tym, którzy zgrzeszyli po chrzcie, Bóg w akcie miłosierdzia i przebaczenia odpuszcza grzechy oraz przywraca łaskę nowego życia³⁵. Oto pokrótce treść czytań biblijnych niedziel Wielkiego Postu odnosząca się do tematyki chrzcielnej. Zgodnie z nią winny być dobierane śpiewy w liturgii mszalnej tego okresu. Przykładowo, z dosyć niewielkiego zasobu pieśni o tej tematyce można wymienić: *Naucz nas, Panie, pełnić Twoją wolę; Wejrzyj na nas; Wierzymy w Ciebie, Chryste; Wstań, który spisz; Z Twojego boku, Chryste*³⁶.

Najczęstszym błędem jest śpiewanie przez cały okres Wielkiego Postu tylko pieśni pasyjnych, w których brak jest pojęcia metanoi, czyli nawrócenia i przemiany. Trwając w sentymentalnym przeżywaniu Męki Pańskiej, nie odnosząc jej do nas samych i naszego postępowania, słyca się życie religijne i zatracą poczucie powinności naprawy swojego życia. A przecież głównie o to chodzi w okresie Wielkiego Postu, by przez czyny pokutne dobrze przygotować się do przeżywania świąt paschalnych. „Ginie też gdzieś istota życia chrześcijańskiego: wszczępienie w Chrystusa poprzez chrzest. Ta ostatnia tematyka zresztą zupełnie w naszych pieśniach wielkopostnych nie istnieje. Przez całe wieki od Męki Pańskiej przechodziło się bezpośrednio do «Rezurekcji», bez ukazania osobistej Paschy chrześcijanina w chrzcie z wody lub w chrzcie pokuty (sakrament pojednania)»³⁷

Coraz więcej współczesnych śpiewników wprowadza podział śpiewów wielkopostnych wyróżniając grupę pieśni pokutnych i pasyjnych.

Charakter pasyjny, wynikający z czytań liturgicznych, modlitw, zwyczajnie zaślania krzyży oraz wielowiekowej tradycji śpiewania pieśni pasyjnej posiadają ostatnie dwa tygodnie Wielkiego Postu, od V Niedzieli Wielkiego Postu po dni Wielkiego Tygodnia przed rozpoczęciem Triduum Paschalnego. Od wspomnianej V Niedzieli zaślania się krzyże i używa się już I prefacji o Męce Pańskiej.

Rozpoczynająca Wielki Tydzień Niedziela Palmowa łączy w sobie dwa aspekty misterium paschalnego: mękę i śmierć na krzyżu oraz wywyższenie i radość niebieskiego Jeruzalem. W procesji rozpoczynającej liturgię widzimy elementy triumfu: symboliczna palma, czerwony – królewski kolor szat liturgicznych, modlitwa przy poświęceniu palm, wskazująca na radość wiecznego Jeruzalem. Dlatego też na rozpoczęcie liturgii, czy to wg formy z uroczystą procesją, czy nawet trzeciej, ze zwykłym wejściem – należy wykonać śpiewy przeznaczone na ten moment. W naszej diecezji mamy kompozycje ks. T. Górnickiego i ks. K. Pasionka: *Hosanna Synowi Dawidowemu; Hebrajskie pacholeta* z Psalmem 23; *Chwała Tobie, cześć i uwiel-*

³⁵ Por. J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 387.

³⁶ *Exsultate Deo...*, s. 248, 252-256.

³⁷ J. Charytański, *Konieczność pokuty i wychowania do niej*, „Liturgia Sacra” 2:1996, n. 1-2, s. 218-221; cyt. za: J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 387.

*bienie; Wjeżdża Król nasz*³⁸. Śpiewy te są niestety rzadko wykonywane, dlatego tym bardziej trzeba do nich wracać.

Kolejne dni Wielkiego Tygodnia (Wielki Poniedziałek, Wtorek i Środa) ukazują prorocтва o cierpiącym Słudze Jahwe oraz zapowiedzi związane z męką i śmiercią Chrystusa. Dlatego śpiew pieśni pasyjnych jest tutaj jak najbardziej na miejscu. Dobrze byłoby, gdyby pieśni te zawierały także treści o wierności Bogu, prześlaniu za grzechy oraz wezwanie do nawrócenia i pokuty, jak np. pieśń *Wisi na krzyżu*³⁹

Pieśni pasyjne można podzielić na dwie grupy:

– pierwsza, zawiera utwory o proveniencji wielkotygodniowej, a szczególnie Wielkiego Piątku, są to pieśni będące tłumaczeniami hymnów łacińskich: *Vexilla regis* – np. *Króla wnoszą się znamiona*; *Cruc fidelis* – np. pieśń *Krzyżu święty nade wszystko*.

– druga to pieśni pozaliturgiczne, które przez lud były czasem włączane do liturgii. Są wśród nich pieśni katechetyczne, pieśni godzinkowe, wierszowane „historie pasyjne”, zawierające nieraz bardzo naturalistyczne opisy fizycznych cierpień Chrystusa oraz podkreślające rolę Maryi w dziele Odkupienia, dalej wielkopostne lamenty i plankty, czyli żale Maryi cierpiącej pod krzyżem⁴⁰

Większość pieśni pasyjnych w naszych śpiewnikach można zaliczyć do tej drugiej grupy, np. *Dobranoc, Głowo święta; Jezu Chryste, Panie miły; Już Cię żegnam, najmiłszy Synu; Jużem dość pracował*⁴¹ i in.

4. Święta i okresy liturgiczne związane z tajemnicą Wcielenia

O cyklu świąt związanych z tajemnicą Wcielenia, KKK mówi następująco: „Rok liturgiczny jest rozwinięciem różnych aspektów jedyne go Misterium Paschalnego. W sposób szczególny odnosi się to do cyklu świąt skupionych wokół misterium Wcielenia (Zwiastowanie, Boże Narodzenie, Objawienie Pańskie), które przypominają początek naszego zbawienia i komunikują nam pierwociny Misterium Paschalnego” (n.1171).

Uroczystość Zwiastowania Pańskiego to pierwsze święto wymienione jako należące do świąt skupionych wokół tajemnicy Wcielenia Pańskiego. Wszystkie teksty mszalne tego święta koncentrują się wokół Wcielenia Syna Bożego oraz osoby Maryi, która miała swój udział w tej tajemnicy. „Odwieczne Słowo w łonie Maryi Dziewicy przyjmuje ludzkie ciało, Zbawiciel jest prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem. Dokonuje się przedziwna wymiana: Syn Boży przyjmuje ludzką naturę, aby człowiek mógł mieć

³⁸ *Cantate. Śpiewnik seminaryjny*, (red.) S. Garnczarski, A. Zajac, Tamów 1999, s. 70-73.

³⁹ J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 390.

⁴⁰ Tamże, s. 389.

⁴¹ *Śpiewnik kościelny...*, s. 118-122.

udział w naturze Boga samego. Kościół we Wcieleniu Syna Bożego dostrzega początek swego istnienia⁴². Widzimy w teologii tego święta dwa motywy, które dochodzą do głosu: chrystologiczny i maryjny. Aspekt chrystologiczny jednak okazuje się dominującym, dlatego nazwa brzmi – Zwiastowanie Pańskie. Z tego też powodu wykonywanie pieśni maryjnych nie wyczerpuje treści święta, pieśni adwentowych także. Wydaje się, że właściwe byłyby teksty hymnów z Liturgii Godzin, np. *Nim weszło słońce*⁴³

„Okres Narodzenia Pańskiego zaczyna się od I Nieszporów Narodzenia Pańskiego i trwa aż do niedzieli po Objawieniu, czyli niedzieli po dniu 6 stycznia włącznie” (ONRLK n. 33). Jest to okres dosyć krótki, jednakże jego znaczenie teologiczne jest głębokie. Oznacza ono bowiem „odnowienie początków zbawienia (*sacra primordia*), które kryją w sobie łaskę dziecięstwa Bożego przez udział w «przedziwnej wymianie» dokonującej się we Wcielonym Słowie⁴⁴ Chrystus przyjął naszą ludzką naturę, słabą i ograniczoną, aby dać nam udział w swej Boskiej naturze. Bóg „w przedziwny sposób stworzył człowieka i w jeszcze cudowniejszy sposób odnowił jego godność” (kolekta z trzeciej mszy Bożego Narodzenia). Niewidzialny Bóg zaczął istnieć w czasie, „aby dźwignąć wszystko, co grzech poniżył, odnowić całe stworzenie” (II prefacja o Narodzeniu Pańskim).

Śpiewy na Boże Narodzenie i związany z nim okres nazywa się powszechnie (najprawdopodobniej od XIX w.) kolędami, a wcześniej rotułami. Do XVI wieku ich wzorcem były hymny kościelne, a tematyka wiązała się głównie z problematyką dogmatyczną lub opisem ewangelicznym. W późniejszym okresie zaczęto tworzyć pieśni bożonarodzeniowe pozaliturgiczne. Były one osnute wokół jasełkowego zwyczaju kołysania Dzieciątka. Były to po prostu kołysanki, w których wruszano się bezradnością Dziecięcia, używano zdrobniałych słów (dzieciąteczko, sianeczko, miasteczko, aniołkowie, pastuszkowie, wołek itp.).

Generalnie kolędy wypełnione były (i są) tematyką nawiązującą do, wspomnianych już, biblijnych opisów narodzin Chrystusa Pana, zwłaszcza do wydarzeń Nocy Betlejemskiej, pokłonu pasterzy, klimatu groty czy stajenki, w której przyszedł na świat Zbawiciel. W dalszej kolejności kolędy zaczęły przypominać inne wydarzenia związane z dzieciństwem Chrystusa: rzeź niemowląt, hołd mędrców, sen św. Józefa, ucieczkę do Egiptu itd. Z przekazów apokryficznych, do złóbka, o którym mówiły, przywędrował wół i osioł, później dromadery, na których podróżowali Królowie itd. W treści kolęd powstających w różnych okresach historycznych i różnorodnych warunkach społecznych odbijają się wydarzenia historyczne, społeczne, moralne, a nawet narodowe i patriotyczne. Są kolędy kołysanki, adorujące, życzeniowe, winszujące,

⁴² „*Karmię was tym, czym sam żyję*” *Święta*, (red.) M. Starowieyski, J. Miazek, Warszawa 1984, s. 113.

⁴³ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 314.

⁴⁴ Tamże, s. 101.

patriotyczne, obyczajowe, radosne, ale także pełne bólu. Różne są również formy muzyczne kołęd, od kołysanki, przez rytmy poloneza, mazurka, oberka, marsza, aż po blues czy rock⁴⁵ Pewne uporządkowanie polskich kołęd nastąpiło w XIX wieku, a dokonało się to poprzez wydawanie śpiewników⁴⁶ Kołędy używane w liturgii oddzielono od kołęd tzw. domowych. Jednakże nie oznacza to, że do liturgii nie dopuszcza się także tych, które nie powinny się tam znaleźć. Dlatego przy doborze trzeba brać pod uwagę właściwą formę i treść kołęd. Powszechnym niedomaganiem polskich kołęd jest to, iż zatrzymują się one wyłącznie na wydarzeniu narodzenia Chrystusa, a nie podążają za treścią święta. Teologia mówi, iż „Chrystusa ukazującego się jako Zbawiciela wszystkich ludzi, poznajemy przez światło wiary i wzajemną miłość. Modlitwy obecnego mszału mają za temat Chrystusa jako światłość i jego dar: uczestnictwo w życiu Bożym. Dlatego okres ten winien sprzyjać ożywieniu życia eucharystycznego, a także modlitwie rodzinnej. Stąd oddalając się od oktawy, nie wystarczy opiewać tajemnicę żłóbka i jego ubóstwa. Należy bardziej wyrażać wdzięczność za niepojęte dary Ojca. Powinno też znaleźć oddźwięk pragnienie coraz większej chwały Zbawiciela od tych, którzy Go przyjęli w Eucharystii”⁴⁷

W okresie Bożego Narodzenia można wyróżnić także okres Objawienia związany ze świętem Epifanii, które to święto opowiada o objawieniu się Boga w widzialnej postaci. Treścią uroczystości Objawienia Pańskiego jest ukazanie misterium zbawienia w Jezusie Chrystusie. „A.J. Jungmann stwierdza, że Boże Narodzenie i Epifania świętują ten sam temat, choć Boże Narodzenie bardziej akcentuje uniżenie Syna Bożego, podkreślając Jego ziemskie narodziny, natomiast Epifania kieruje wzrok wierzących na Boską wielkość Dziecięcia, która zaczyna być widoczna na świecie”⁴⁸

W okresie Epifanii przeżywamy też niedzielę Chrztu Pańskiego. Jezus zostaje ogłoszony podczas chrztu w Jordanie Synem Bożym i to w sposób szczególny, podczas teofanii, w której bierze udział cała Trójca Przenajświętsza. Jednocześnie Jezus ukazuje się jako człowiek, prosząc o chrzest pokuty między grzesznikami. W czasie tego chrztu Jezus staje się już Barankiem, cierpiącym sługą Jahwe, otrzymując Ducha, inauguruje widzialną walkę z szatanem, tu rozpoczęło się także misterium światła i życia dla Kościoła⁴⁹

Na uroczystość Trzech Króli dysponujemy niewielkim zasobem kołęd, są to: *Mędrscy świata*⁵⁰; *Jakaż to gwiazda*⁵¹; *Bóg się rodzi, gwiazda wschodzi*⁵²; *Jezusa narodzonego*⁵³ Jeszcze gorzej przedstawia się sprawa ze śpie-

⁴⁵ Por. J. Stefański, *Zwyczaje bożonarodzeniowe*, w: „Liturgia Sacra” 1:1995, nr 3-4, s. 28.

⁴⁶ Ukazały się: M.M. Mioduszeowski, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1838; M.M. Mioduszeowski, *Pastorałki i kołędy*, Kraków 1843.

⁴⁷ J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 399.

⁴⁸ Tamże, s. 401.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 149.

⁵¹ Tamże, s. 148.

⁵² Tamże, s. 138.

wami na niedzielę Chrztu Pańskiego, w kontekście Objawienia Pańskiego. Najczęściej wykonuje się w to święto ogólnie kolędy. Oczywiście, przynajmniej można na zakończenie zaśpiewać pieśń chrzcielną, np. *Przez chrztu świętego wielki dar*⁵⁴.

Niedziela Chrztu Pańskiego kończy się okres Bożego Narodzenia, dlatego też w liturgii należy zakończyć śpiewanie kolęd. Tradycyjnie wykonuje się kolędy do 2 II, jednakże jeśli weźmie się pod uwagę teksty liturgii słowa czy formularzy mszalnych okresu zwykłego po niedzieli chrztu Pańskiego do 2 II, to śpiew kolęd ma się do nich nijak, jest czymś zupełnie obcym i niestosownym. Natomiast kolędy można śpiewać nadal w gronie rodziny, przy ubranej jeszcze choince, w czasie opłatków itp.

5. Adwent

Odnosnie do Adwentu Kościół naucza, iż: „posiada (on) podwójny charakter. Jest okresem przygotowania do uroczystości Narodzenia Pańskiego, przez którą wspominamy pierwsze przyjście Syna Bożego do ludzi. Równocześnie jest okresem, w którym przez wspomnienie pierwszego przyjścia Chrystusa kieruje się dusze ku oczekiwaniu Jego powtórnego przyjścia na końcu czasów. Z obu tych względów Adwent jest okresem pobożnego i radosnego oczekiwania” (ONRLK, n. 39).

Adwentowa liturgia słowa „w sposób zrozumiały i wyraźny stawia przed naszymi oczami pierwsze przyjście Chrystusa i zaleca nam wczuć się w głód duchowy i tęsknotę do Zbawiciela, przenikające najszlachetniejszych i najlepszych ludzi. Ukazuje nam równocześnie przedziwny sposób wychowania, w którym Bóg przygotował ludzkość na przyjście oczekiwanego Mesjasza. Trzy charakterystyczne postacie obrazują drogę ludzi oczekujących Zbawiciela, pozostając nie tylko «historią», ale żywym przykładem dla terażniejszości i czasów przyszłych: prorok Izajasz, Jan Chrzciciel – «prorok znad Jordanu» i Najświętsza Maryja Panna”⁵⁵ Prorok Izajasz, bardziej niż inni prorocy, uosabia tęsknotę i nadzieję narodu wybranego i ludzi wszystkich czasów, a nadto ukazuje przygotowanie ludzi przez Boga na przyjście Mesjasza. Swoimi proroctwami ogłasza przyjście Zbawiciela i zapowiada czasy mesjańskie⁵⁶ Wzywa do przygotowania się: „Przygotujcie na pustyni drogi dla Pana, wyrównajcie na pustkowiu gościniec naszemu Bogu” (Iz 40,3), „Powiedzcie małodusznym: «Odwagi! Nie bójcie się! Oto was Bóg, [...] On sam przychodzi, aby was zbawić», (Iz 35,4). Jeszcze bardziej przygotowywał ścieżki na przyjście Pana Jan Chrzciciel. Bóg uczynił go heroldem i zwiastunem pierwszego przyjścia Chrystusa Pana. Misja Jana Chrzciciela jest wezwaniem do

⁵³ Tamże, s. 149.

⁵⁴ Tamże, s. 430.

⁵⁵ J. Janicki, *Misterium Adwentu w tekstach Mszału rzymskiego*, „Liturgia Sacra” 1:1995, nr 3-4, s. 7.

⁵⁶ Tamże.

prawdziwego nawrócenia i odnowy życia, bo przychodzący Chrystus jest oczekiwanym Mesjaszem, Zbawicielem świata.

Trzecią postacią ukazywaną w liturgii słowa Adwentu jest Dziewica Maryja, Rodzicielka Boga i Pana naszego Jezusa Chrystusa. Ona jest najlepszym wzorcem dla chrześcijan, w przygotowaniu i oczekiwaniu na przyjście Mesjasza. „Matka Najświętsza przyjęła do swego łona Zbawiciela świata, całkowicie Mu się poświęciła i pozostała z Synem w dziele zbawczym od chwili dziewiczego poczęcia aż do jego śmierci (por. KK 57). Dlatego chrześcijanie gromadzą się podczas Adwentu na Mszy świętej ku czci Najświętszej Maryi Panny, na roratach. (...) Rozmyślając o Niej zbożnie i przypatrując się Jej w świetle Słowa, które stało się człowiekiem, Kościół ze czcią głębiej wnika w najwyższą tajemnicę Wcielenia”⁵⁷

Treści zawarte w adwentowych czytaniach liturgii słowa znajdują swoje powtórzenie w modlitwach eucharystycznych w mszale. Dlatego nie będą tu omawiane.

Generalnie więc czas Adwentu można podzielić na dwa podokresy: pierwszy trwający od początku do 16 XII – koncentrujący się na powtórnym przyjściu Pana na końcu czasów, oraz drugi 17 – 24 XII stanowiący czas bezpośredniego przygotowania do dobrego przeżycia świąt Narodzenia Pańskiego.

Jeśli chodzi o pierwszy okres, to musimy powiedzieć, że polskie pieśni adwentowe niestety w małym stopniu podkreślają prawdę o powtórnym przyjściu Chrystusa. Podstawową ich cechą jest maryjność opisująca najczęściej moment zwiastowania. Nieliczne zawierają w swojej treści rys pokuty, co nie jest właściwe, gdyż okres Adwentu jest czasem radosnego oczekiwania. Starając się o nowy repertuar, trzeba by podkreślać w nim ten eschatologiczny aspekt przyjścia Pana.

Jednakże wśród funkcjonujących już pieśni, przekazanych przez tradycję, można znaleźć, choć nieliczne, takie, które zawierają właściwe treści odnośnie do pierwszego okresu Adwentu (do 16 XII). Przykładem może tu być: *Boże wieczny, Boże żywy*⁵⁸; *Hejnał wszyscy zaśpiewajmy*⁵⁹. Z nowszych pieśni można wymienić: *Oto Pan przybywa*⁶⁰; *Pan jest blisko, już przychodzi*⁶¹. Do tej grupy można dołączyć pieśni, których podstawą stały się hymny z Liturgii Godzin: *Stwórco gwiazdzistych przestworzy*⁶²; *Jak błyskawica*⁶³; *W tym świętym czasie oczekiwania*⁶⁴

Dni od 17 grudnia do dnia 24 grudnia to czas bezpośredniego przygotowania do uroczystości Narodzenia Pańskiego. W Liturgii Godzin śpiewa się przed *Magnificat* tzw. wielkie antyfony, a w liturgii eucharystycznej

⁵⁷ Tamże, s. 10-11.

⁵⁸ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 115.

⁵⁹ Tamże, s. 118.

⁶⁰ Tamże, s. 121.

⁶¹ *Exultate Deo...*, s. 349.

⁶² *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 360.

⁶³ Tamże, s. 338.

⁶⁴ Tamże, s. 361.

używa się II prefacji adwentowej, w której słyszymy słowa: *Jego (...) Dziewica Matka oczekiwała z wielką miłością, (...) On pozwala nam z radością przygotować się na święta Jego Narodzenia...* W centrum uwagi tekstów tego okresu pojawia się Maryja. Oczywiście towarzyszy Ona wiernym przez cały okres Adwentu we mszy roratniej, ale w ostatnich dniach jej rola jest szczególnie podkreślona. Dlatego w czasie rorat oraz w tym ostatnim okresie Adwentu śpiewamy pieśni opiewające Maryję, np. *Archanioł Boży Gabriel*⁶⁵; *Po upadku człowieka grzesznego*⁶⁶; *Zdrowaś bądź, Maryja*⁶⁷ i inne.

6. Okres zwykły: niedziele i uroczystości obchodzone w tym okresie

„Oprócz okresów mających własny charakter, zostaje trzydzieści trzy lub trzydzieści cztery tygodnie w ciągu cyklu rocznego, w które nie obchodzi się żadnej szczegółowej tajemnicy Chrystusa, lecz wspomina się misterium Chrystusa w jego pełni, zwłaszcza w niedziele. Ten czas nazywa się «okresem zwykłym», (ONRLK, n. 43). „Okres zwykły zaczyna się w poniedziałek, który następuje po niedzieli wypadającej po dniu 6 stycznia i trwa do wtorku przed Wielkim Postem; i powtórnie zaczyna się w poniedziałek po niedzieli Zesłania Ducha Świętego i kończy się przed I nieszporami I niedzieli Adwentu. Zgodnie z tym porządkiem na niedziele i dni powszednie tego okresu używa się formularzy, które znajdują się w mszale i Liturgii Godzin” (ONRLK, n. 44).

W okresie zwykłym liturgia słowa jest podzielona we właściwy sobie sposób. Zbiór czytań niedzielnych jest zawarty w cyklu trzyletnim (A, B, C), natomiast czytania na dni powszednie – w cyklu dwuletnim (I i II). Każda niedziela, oprócz własnych czytań, posiada też własne modlitwy i śpiewy. Te ostatnie z małymi modyfikacjami są przeznaczone także na następujący po nich tydzień. Tak więc okres *per annum* to przede wszystkim niedziele z ich tygodniami, a potem także święta przypadające w ciągu tego czasu, zwłaszcza święta Pańskie.

Ponieważ teologia niedzieli jest bardzo obszerna, dla naszych potrzeb w powyższych rozważaniach ograniczymy się do ukazania paschalnego, wspólnotowego i świątecznego charakteru niedzieli.

Sercem niedzieli jest Eucharystia, która szczególnie uobecnia jej paschalny charakter, jest wyrazem jedności składającej ją wspólnoty i winna być świętowana uroczystie.

W okresie zwykłym, gdy nie ma śpiewów specjalnych, przy doborze pieśni należy kierować się tematyką antyfon z formularza mszalnego, lub też tematyką czytań, głównie Ewangelii. Niedobrze jest, gdy w niedziele wykonuje się ciągle te same śpiewy przygodne, jak: *Pod Twą obronę*⁶⁸, *Kto się*

⁶⁵ Tamże, s. 114.

⁶⁶ Tamże, s. 122.

⁶⁷ Tamże, s. 129.

⁶⁸ Tamże, s. 264.

w opiekę⁶⁹ itp. Repertuar wtedy kurczy się do nikłych rozmiarów. Dlatego powinno się najpierw solidnie i z rozmysłem przygotowywać, a potem uczyć wiernych nowych śpiewów. Gdy muzyk kościelny wraz z duszpasterzem myślą o liturgii niedzielnej już w ciągu tygodnia, to jest szansa, że liturgia będzie przygotowana. Wtedy jest czas, by zaplanowane śpiewy przygotować, nauczyć lub przypomnieć je wiernym i w liturgii należycie wykonać.

W uroczystej liturgii niedzieli jest miejsce także dla repertuaru chóralnego (wielogłosowego) i scholi, a także dla muzyki instrumentalnej, szczególnie organowej.

W okresie zwykłym przypada też kilka uroczystości Pańskich. Są one umieszczone często w niedziele oraz poza nimi. Uroczystości przypadające w niedzielę:

– uroczystość Najświętszej Trójcy – to święto dogmatu. Misterium Trójcy Świętej jest głoszone i wyznawane w akcji liturgicznej, przy udzielaniu chrztu św. i innych sakramentów w imię Trójcy Świętej. Spośród nielicznych pieśni na tę okazję możemy wymienić: *Ciebie wzywamy; Jeden w naturze; Już słońce schodzi ogniste*⁷⁰;

– uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata – oznacza uznanie tytułu Jezusa Chrystusa wyrażającego Jego zwierzchność nad całym światem. „Teologiczną podstawą kultu Chrystusa Króla jest czyn zbawczy Jezusa, który jako człowiek dzięki hipostatycznej unii z Trójcą św. osiągnął w zmartwychwstaniu i przez uwielbienie pełnię swego człowieczeństwa”⁷¹ Święto to obchodzimy w ostatnią niedzielę roku liturgicznego. Niedziela ta jawi się jako droga znajdująca swój cel w królestwie Bożym. „Boża ekonomia prowadzi świat do momentu, w którym Jezus odda cały wszechświat swojemu Ojcu i będzie stanowił «wszystko we wszystkim». Chrystus jako Król, przychodzący w mocy i majestacie, godzien jest otrzymać cześć i błogosławieństwo”⁷² Tytuł Chrystusa Króla pojawia się w różnych rodzajach pieśni nabożnych: pasyjnych (*Krzyżu święty, nade wszystko*⁷³; *Zawitaj, ukrzyżowany*⁷⁴; *Plączcie, anieli*⁷⁵; *Króla wznoszą się znamiona*⁷⁶), w kołędach (*Królu anielski*⁷⁷; *Dzisiaj w Betlejem*⁷⁸; *Triumfy Króla niebieskiego*⁷⁹; *Witajmy Jezusa*⁸⁰), w pieśniach eucharystycznych (np. *Idzie, idzie Bóg*

⁶⁹ Tamże, s. 261.

⁷⁰ Tamże, s. 248-250.

⁷¹ H. Wegner, *Chrystus Król. Kult*, w: *Encyklopedia katolicka* III szp. 323; cyt. za: J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 413.

⁷² B. Nadolski, *Liturgika*. t. 2, s. 125; cyt. za: J. Pawlak, *Muzyka liturgiczna...*, s. 413.

⁷³ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 188.

⁷⁴ Tamże, s. 202.

⁷⁵ Tamże, s. 196.

⁷⁶ Tamże, s. 189.

⁷⁷ *Śpiewnik kościelny...*, s. 53.

⁷⁸ Tamże, s. 48.

⁷⁹ Tamże, s. 74.

⁸⁰ Tamże, s. 77.

*prawdziwy*⁸¹; *Twoja cześć, chwała*⁸²), w pieśniach o Sercu Pana Jezusa (*Nie-skończona, najśliczniejsza*⁸³; *Skądże, Jezu miły*⁸⁴; *Z tej biednej ziemi*⁸⁵) i wreszcie w pieśniach przeznaczonych na samą uroczystość Chrystusa Króla (*Narodów Zbawco*⁸⁶; *Na Twojej, Chryste, świętej skroni*⁸⁷; *Idziesz przez wieki*⁸⁸; *Z Tobą Jezu, chcemy żyć*⁸⁹).

Uroczystości obchodzone poza niedzielą:

– uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej – nazywana popularnie „Bożym Ciałem” zawiera w sobie pragnienie oddania Bogu w Najświętszym Sakramencie czci i okazania w ten sposób miłości za to, co dla nas uczynił. „Chrystus w «przedziwnym sakramencie zostawił nam pamiątkę swej męki» i Kościół przez wieki sprawując Eucharystię, «głosi śmierć Pana, wyznaje Jego zmartwychwstanie i oczekuje Jego przyjścia w chwale». Chrystus w przedziwny sposób pozostaje wśród nas: pozwala nam uczestniczyć w swej zbawczej Ofierze i staje się dla nas pokarmem. Ciało swoje wydaje za nas, Krew Jego przynosi odpuszczenie grzechów. Jezusowa ofiara sprowadza na cały świat pokój i zbawienie. Kościół posila się Ciałem i Krwią Pana: wtedy wszystkie dzieci Jego stają się «jednym ciałem i jedną duszą w Chrystusie». Moc Ducha Świętego ogarnia wierzących i sprawia, że stają się w Chrystusie żywą ofiarą ku chwale Ojca. Eucharystia staje się dla wierzących zapowiedzią pełnego udziału w życiu Bożym w wieczności, jest zadatką życia wiecznego. Chrystus Pan obecny jest wśród nas w Najświętszym Sakramencie. Świadomość tego skłania do adoracji i uwielbienia⁹⁰. To jest ogólnie treść tego święta.

Polskie pieśni eucharystyczne to głównie pieśni: procesyjne (*Zróbcie Mu miejsce*⁹¹; *Idzie, idzie Bóg prawdziwy*⁹²) i adoracyjne (*Rzućmy się wszyscy spolem*⁹³; *Twoja cześć chwała*⁹⁴; *U drzwi Twoich*⁹⁵). Do nich doszły tłumaczenia sekwencji *Lauda Sion* (*Chwal, Syjonie*⁹⁶) czy hymnu *Pange lingua* (*Sław, języku*⁹⁷; *Sławcie, usta*⁹⁸). Wśród nowszych pieśni, związanych bardziej z liturgią

⁸¹ Tamże, s. 218.

⁸² Tamże, s. 254.

⁸³ Tamże, s. 273.

⁸⁴ Tamże, s. 280.

⁸⁵ Tamże, s. 283.

⁸⁶ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 319.

⁸⁷ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 288.

⁸⁸ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 317.

⁸⁹ Tamże, s. 320.

⁹⁰ „*Karmię was tym, czym sam żyję*” ..., s. 214.

⁹¹ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 296.

⁹² Tamże, s. 274.

⁹³ Tamże, s. 289.

⁹⁴ Tamże, s. 292.

⁹⁵ Tamże, s. 293.

⁹⁶ Tamże, s. 273.

⁹⁷ Tamże, s. 470.

⁹⁸ Tamże, s. 290.

mszalną, znamy: *Jeden chleb*⁹⁹; *Ludu kapłański*¹⁰⁰; *Ojciec nam powierzył Słowo*¹⁰¹; *Pan wieczernik przygotował*¹⁰²; *Składamy Ci, Ojczy*¹⁰³ i inne;

– uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa – w obrazie przebitego włócznią Serca Jezusowego ukazuje wielką i niepojętą miłość Boga do człowieka. „Bóg jest miłością. On pierwszy nas umiłował i posłał Syna swego, aby nas zbawił. Nie ma większej miłości niż oddać życie za kogoś. Z przebitego boku Chrystusa rodzi się Kościół. Z przebitego boku Chrystusa wypływa krew i woda – symbol dwóch sakramentów: chrztu i Eucharystii. Kluczem do zrozumienia całej historii zbawienia i zbawienia dokonanego przez Chrystusa jest miłość”¹⁰⁴

Polskie pieśni kościelne o Sercu Pana Jezusa podkreślają nieustanny obowiązek pokuty i żalu za grzechy, np. *Kochajmy Pana*¹⁰⁵; *Twemu Sercu cześć składamy*¹⁰⁶; *Witaj, Krynico*¹⁰⁷; *Z tej biednej ziemi*¹⁰⁸ Wśród innych pieśni o tej tematyce znajdujemy: *Nazareński, śliczny Kwiecie*¹⁰⁹; *O niewysłowione szczęście zajaśniało*¹¹⁰ i in. Natomiast spośród pieśni, w których poświęcamy naród, Ojczyznę lub świat Sercu Jezusowemu, możemy wymienić: *Najświętsze Serce Boże poświęcamy Ci*¹¹¹

7. Kult świętych oraz modlitwy za zmarłych

O kulcie świętych i ich roli w życiu Kościoła mówi *Katechizm Kościoła katolickiego* w sposób następujący: „Gdy Kościół w ciągu roku liturgicznego wspomina męczenników i innych świętych, «głosi Misterium Paschalne» w tych, «którzy z Chrystusem współcierpieli i zostali z Nim współuwielbieni, przedstawia ich wiernym jako przykład, pociągający wszystkich przez Chrystusa do Ojca, a przez ich zasługi wyjednywa Boże dobrodziejstwa»” (n. 1173). W poniższym opracowaniu, ze względu na wielką liczbę oraz ograniczony zakres opracowania, zostaną omówione tylko uroczystości o zasięgu ogólnokościelnym i ogólnopolskim.

Szczególne miejsce Maryi w zbawczym dziele Boga powoduje, iż kult Matki Bożej w Kościele jest niezmiernie żywy i powszechny. Dlatego też: „Obchodząc (...) roczny cykl misterii Chrystusa, Kościół święty ze szcze-

⁹⁹ Tamże, s. 274.

¹⁰⁰ Tamże, s. 280.

¹⁰¹ Tamże, s. 281.

¹⁰² Tamże, s. 284.

¹⁰³ Tamże, s. 291.

¹⁰⁴ „Karmię was tym, czym sam żyję” ..., s. 226.

¹⁰⁵ *Śpiewnik liturgiczny*..., s. 301.

¹⁰⁶ Tamże, s. 307.

¹⁰⁷ Tamże, s. 309.

¹⁰⁸ Tamże, s. 310.

¹⁰⁹ *Śpiewnik kościelny*..., s. 270.

¹¹⁰ *Śpiewnik kościelny*..., s. 304.

¹¹¹ Tamże, s. 302.

gólną miłością oddaje cześć Najświętszej Matce Bożej, Maryi, która nierozdzielnie w węzle złączona jest ze zbawczym dziełem swojego Syna. W Niej Kościół podziwia i wysławia wspaniały owoc Odkupienia i jakby w przyczystym obrazie z radością ogląda to, czym cały pragnie i spodziewa się być” (KL, n. 103). Poniżej zostaną omówione dwie uroczystości maryjne: Wniebowzięcie i Niepokalane Poczęcie.

Treścią święta Wniebowzięcia NMP jest prawda, iż Maryja z duszą i ciałem została wzięta do nieba. „Nie zaznała skażenia grobu, a ten nowy Jej przywilej wypływa z pierwszego. Maryja zachowana była od zmyzy grzechu pierwородnego, przeto teraz nie ponosi jego skutków. Porodziła Syna Bożego, Dawcę wszelkiego życia, dlatego to śmierć nie może Jej dotknąć. Uczestniczyła najpełniej w zbawczej tajemnicy Chrystusa i stąd w Niej objawia się już teraz pełnia zbawienia przyniesionego przez Chrystusa. Pierwsza osiągnęła zbawienie, stała się obrazem Kościoła w chwale, a dla ludu pielgrzymującego – znakiem nadziei i pociechy. Przez Wniebowzięcie Maryi i jej pełne zjednoczenie z Chrystusem zmartwychwstałym możemy doświadczać Jej żywej i skutecznej obecności w Kościele, Jej duchowego macierzyństwa”¹¹².

W skromnym repertuarze na to święto mamy takie pieśni, jak: *Matko Niebieskiego Pana*¹¹³; *Dzisiaj pozdrawiamy*¹¹⁴; *O, Maryjo, w niebo uniesiona*¹¹⁵; *Święta Maryjo, biała lilijo*¹¹⁶ i in.

Święto Niepokalanego Poczęcia NMP mówi nam, że Maryja ze względu na przyszłe zasługi Chrystusa została zachowana od wszelkiej zmyzy grzechu pierwородnego. „Jest Ona pierwszym człowiekiem odkupionym przez Chrystusa i to w sposób wznioślejszy: wielkie rzeczy uczynił dla Niej Wszechmogący. Maryja zachowana od zmyzy grzechu ukazuje się w świecie jako Nowa Ewa, która wyda na świat oczekiwanego Zbawiciela i stanie przy boku Nowego Adama. Jako pierwsza odkupiona z ludzi, i to odkupiona w sposób wyjątkowy, będzie miała szczególny udział w dziele zbawienia. Maryja, wolna od grzechu, żyje w całkowitym oddaniu się Bogu, trwa w głębokim zjednoczeniu z Nim. Jest przeto prawzorem i zarazem początkiem Kościoła, oblubienicy Chrystusa. Dla wierzących zaś Maryja pozostanie na zawsze przykładem świętości”¹¹⁷

Wśród funkcjonujących dzisiaj pieśni na tę uroczystość widzimy takie, jak: *Ciebie na wieki*¹¹⁸; *Witaj święta i poczęta niepokalanie*¹¹⁹; *Witaj święta i Niepokalana*¹²⁰; *Gwiazdo zaranna*¹²¹; *Po górach, dolinach*¹²²; *Anielską*

¹¹² „Karmię was tym, czym sam żyję”..., s. 269.

¹¹³ *Śpiewnik liturgiczny*..., s. 345.

¹¹⁴ Tamże, s. 330.

¹¹⁵ *Śpiewnik kościelny*..., s. 355.

¹¹⁶ Tamże, s. 373.

¹¹⁷ „Karmię was tym, czym sam żyję”..., s. 28-29.

¹¹⁸ *Śpiewnik liturgiczny*..., s. 325.

¹¹⁹ Tamże, s. 368.

¹²⁰ *Śpiewnik kościelny*..., s. 383.

¹²¹ *Śpiewnik liturgiczny*..., s. 335.

*pieśń dzwon grał*¹²³; *O Serce Maryi Niepokalane*¹²⁴; *Całaś piękna jest, Maryjo*¹²⁵; *Maryjo bez grzechu poczęta za nami wstawiaj się*¹²⁶ i inne.

Uroczystość św. Józefa jest obchodzona 19 marca. „Św. Józef, mąż sprawiedliwy – jak powie o nim Pismo św. – jest jak ów wierny i roztropny sługa, któremu Pan powierza swoje dobra. Bóg powierzył św. Józefowi «początki naszego zbawienia»: Maryję i Jezusa. Przez swoje posłuszeństwo, gotowość na wszystko, pozostawanie w ukryciu i codzienną pracę stał się św. Józef przykładem dla każdego wierzącego. Ten, kto wierzy, ma bez lęku podejmować Boże wezwanie, iść za nim, nawet jeśli nie pojmuje wszystkiego, w pokorze serca odczytywać znaki woli Bożej. Św. Józef jest patronem Kościoła, bowiem Kościół jest powołany do niesienia zbawienia ludziom, do pełnej oddania służby swemu Panu”¹²⁷

Śpiewy przeznaczone na tę uroczystość to: *Szczęśliwy, kto sobie patrona*¹²⁸; *Duszo moja*¹²⁹; *Józefie, święty Patronie*¹³⁰; *O Józefie ukochany*¹³¹; *Otocz opieką*¹³²; *O Józefie niezrównany*¹³³; *O Józefie, Tyś ozdoba*¹³⁴; *O święty Józefie*¹³⁵; *Piastunie Syna Bożego*¹³⁶; *Przeczystej Panny Oblubieńcze*¹³⁷; *Święty Józefie, Jezusa Piastunie*¹³⁸; *Święty Józefie w niebie uwielbiony*¹³⁹; *Święty Józefie u Twych stóp*¹⁴⁰; *Szczęśliwy, kogo Józef ma w obronie*¹⁴¹; *Witaj, Stróżu Zbawiciela*¹⁴²; *W każdej potrzebie*¹⁴³ i inne.

Kult św. Jana Chrzciciela jest bardzo wczesny, bo sięga już IV wieku. Obchodząc narodzenie Jana, Kościół wsłuchuje się w głos Jana nawołujący do nawrócenia i prosi o jego wstawiennictwo: aby Kościół nieustannie roz-

¹²² *Śpiewnik kościelny...*, s. 363.

¹²³ Tamże, s. 292.

¹²⁴ Tamże, s. 358.

¹²⁵ Tamże, s. 303.

¹²⁶ Tamże, s. 327.

¹²⁷ „*Karmię was tym, czym sam żyję*” ..., s. 102.

¹²⁸ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 380.

¹²⁹ Tamże, s. 377.

¹³⁰ Tamże, s. 378.

¹³¹ Tamże, s. 379.

¹³² *Śpiewnik kościelny...*, s. 400.

¹³³ „*Idźcie do Józefa*”. *Modlitewnik*, (red.) O.B.J. Wanat, S.M.T. Kręgołek, Kraków 1982, s. 195.

¹³⁴ Tamże, s. 196.

¹³⁵ Tamże, s. 199.

¹³⁶ Tamże, s. 201.

¹³⁷ Tamże, s. 204.

¹³⁸ Tamże, s. 207.

¹³⁹ Tamże, s. 209.

¹⁴⁰ Tamże, s. 210.

¹⁴¹ Tamże, s. 213.

¹⁴² Tamże, s. 216.

¹⁴³ Tamże, s. 217.

poznawał tego, którego Jan zapowiadał; aby wierzący szli drogą wskazaną przez Jana, jedyną, która prowadzi do tego, którego on ukazywał”¹⁴⁴.

Mimo iż w Polsce jest dosyć dużo świątyń pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela, to repertuar śpiewów ku Jego czci nie jest zbyt obszerny. Właściwie znamy tylko kilka pieśni, np.: *By zdolne były*¹⁴⁵; *Zwiastun wschodzącego słońca*¹⁴⁶

Uroczystość św. Piotra i Pawła to dzień narodzin Kościoła rzymskiego. „Dwaj wielcy apostołowie – Piotr i Paweł – założyli jego fundamenty. (...) W tym dniu kościół w sposób szczególny uświadamia sobie, że jest zbudowany na fundamencie apostołów i że jest powołany do wiernego przekazywania ich świadectwa o Chrystusie. Wspominając świętych apostołów, zanosimy modły o ich wstawiennictwo: aby Kościół Chrystusowy wiernie zachowywał naukę apostołów, aby trwał w Łamaniu Chleba, aby wszystkie jego dzieci miały jedno serce i jednego ducha. Prosimy, aby Kościół trwał w wierze Piotra i aby był ożywiony duchem misyjnym Pawła”¹⁴⁷

Tematyka tego święta jest szeroka, oprócz kultu samych apostołów, możemy modlić się za Kościół święty i w jego potrzebach, tak jak to wyżej zostało powiedziane. Analogicznie śpiewy mogą być dobierane o tej tematyce. Znamy następujące pieśni o apostołach: *Bóg, wieczna światłość*¹⁴⁸; *Jeśli chcesz szukać Patrona*¹⁴⁹. O Kościele natomiast są: *Chwała ci, Kościele święty*¹⁵⁰; *Ludu kapłański*¹⁵¹ i inne.

W uroczystość Wszystkich Świętych „Kościół oddaje cześć wszystkim świętym, tzn. męczennikom i wyznawcom. (...) Obchodzić uroczystość Wszystkich Świętych to głosić misterium paschalne w świętych, którzy współcierpieli i zostali współuwielbieni z Chrystusem. Świętość chrześcijańska polega bowiem na naśladowaniu i na udziale w tej jedynej miłości, jaką posiadał Chrystus, oddając swe życie Ojcu za ludzi. Świętość chrześcijańska polega na cierpliwym życiu każdego dnia duchem błogosławieństw, jest zarazem wypełnieniem odwiecznego powołania człowieka do doskonałości.”¹⁵²

Repertuar pieśni na powyższą uroczystość jest nader skromny. W aktualnie używanych śpiewnikach można znaleźć dwie pieśni: *Racz być, Chryste, prześlągany*¹⁵³ oraz *Bądź uwielbion w świętych Twoich*¹⁵⁴

¹⁴⁴ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 399

¹⁴⁵ *Śpiewnik kościelny...*, s. 429.

¹⁴⁶ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 393.

¹⁴⁷ „*Karmię was tym, czym sam żyję*” ..., s. 257-258.

¹⁴⁸ *Śpiewnik kościelny...*, s. 451.

¹⁴⁹ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 399.

¹⁵⁰ *Śpiewnik archidiecezji katowickiej*, (red.) A. Reginek, Katowice 2000, s. 589.

¹⁵¹ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 280.

¹⁵² „*Karmię was tym, czym sam żyję*” ..., s. 304-305.

¹⁵³ *Śpiewnik kościelny...*, s. 482.

¹⁵⁴ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 420.

Wspomnienie wszystkich wiernych zmarłych to powszechnie nazywany „Dzień zaduszny”, czyli dzień modlitw za wszystkich zmarłych. Kościół zawsze pamiętał w swych modlitwach o zmarłych, jednakże Dzień Zaduszny pojawił się dosyć późno. Idea tego dnia wywodzi się ze środowisk klasztor-nych i opiera się na zasadniczej prawdzie, iż „śmierć można zrozumieć tylko w świetle śmierci i zmartwychwstania Pana. Jak Jezus umarł i zmartwychwstał, tak również tych, którzy umarli w Jezusie, Bóg wyprowadzi i z Nim połączy (1 Tes 4,14). Jak w Adamie wszyscy umierają, tak też w Chrystusie wszyscy będą ożywieni (1 Kor 15,22). «Ja jestem Zmartwychwstanie i Życie. Każdy, kto żyje i wierzy we mnie, nie umrze na wieki» (J 11,25). Wiara w zmartwychwstanie Pana tkwi u podstaw naszej modlitwy za tych, którzy odeszli: aby nasi zmarli bracia zostali przyjęci do chwały, aby przeszli do miejsca światłości i pokoju. Oni nie tylko wierzyli w Pana, ale przez chrzest umarli z Nim i z Nim przeszli do nowego życia: niech Pan dopełni teraz to, co rozpoczął na chrzcie świętym. Człowiek wobec Boga – któż może powiedzieć, że jest bez grzechu? Kościół poleca w ten dzień Bożej dobroci, Bożej miłości i Bożemu przebaczeniu tych, co odeszli”¹⁵⁵

Pieśni za zmarłych wyrażają prośby o zmiłowanie Boże nad cierpiącymi w czyśćcu, np.: *Jezu w Ogroju mdlejący*¹⁵⁶; *Panie, daj zmarłym*¹⁵⁷; *Ach, Ojczy pełen litości*¹⁵⁸ W tym kontekście używa się często także takich pieśni, jak: *Bądź mi litościw*¹⁵⁹; *Zmiłuj się, Boże*¹⁶⁰ (Ps 51); *Z głębi mojego serca*¹⁶¹; *Do Ciebie z serca wołamy*¹⁶² (Ps 130). Ponadto w obrzędach pogrzebu możemy znaleźć wartościowe, zarówno pod względem treści teologicznych, jak i melodii, pieśni na ostatnie pożegnanie: *Przybądźcie z nieba*; *U Ciebie, Boże, miłosierdzia wzywam*; *Stanę przed Stwórcą*; *Mój Odkupiciel żyje*; *Na Twoje słowo*¹⁶³

Poniżej zostaną omówione jeszcze niektóre uroczystości z kalendarza liturgicznego zatwierdzonego dla Polski. Będą to: NMP Królowej Polski, NMP Częstochowskiej, św. Wojciecha i św. Stanisława.

Tytuł Matki Bożej jako Królowej narodu sięga drugiej połowy XIV w. Grzegorz z Sambora nazywa Maryję Królową Polski i Polaków. Teologiczne uzasadnienie tego tytułu pochodzi z XVII w., po zwycięstwie Polaków nad Szwedami, kiedy ten triumf przypisano wstawiennictwu Maryi. Król Jan Kazimierz stał się wyrazicielem przekonania Polaków i 1 kwietnia 1656 r. w kate-

¹⁵⁵ „Karmię was tym, czym sam żyję”..., s. 324-325.

¹⁵⁶ *Śpiewnik liturgiczny*..., s. 447.

¹⁵⁷ *Śpiewnik kościelny*..., 1980, s. 362.

¹⁵⁸ Tamże, s. 355.

¹⁵⁹ *Śpiewnik liturgiczny*..., s. 171.

¹⁶⁰ *Śpiewnik kościelny*..., s. 114.

¹⁶¹ *Śpiewnik liturgiczny*..., s. 180.

¹⁶² *Śpiewnik kościelny*..., 1980, s. 357.

¹⁶³ *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów polskich*, Katowice 1977, nr 238-241.

drze lwowskiej obrał Maryję Królową swoich państw, a królestwo polskie polecił Jej opiece. Mimo iż wydarzenie to miało miejsce przed obrazem Matki Bożej Łaskawej, to w niedługim czasie za obraz Królowej Polski zaczęto uważać obraz Matki Bożej Częstochowskiej. Świadczy o tym koronacja obrazu koronami papieskimi 8 września 1717 r. Sanktuarium częstochowskie stało się duchową stolicą narodu polskiego szczególnie w okresie zaborów. Po odzyskaniu niepodległości, jako wyraz wdzięczności narodu za dar wolności, ustanowiono w 1923 r. osobne święto Matki Bożej Królowej Polski.

Spośród pieśni do Maryi Królowej możemy wymienić: *Królowej Anielskiej śpiewajmy*¹⁶⁴; *Matko Królowo*¹⁶⁵; *Królowo ziem polskich*¹⁶⁶; *Polski Królowo*¹⁶⁷; *Jedyna i władna*¹⁶⁸; *Z dawna Polski Tyś Królową*¹⁶⁹. Szczególnie popularne stały się tzw. apele maryjne: *Maryjo, Królowo Polski*¹⁷⁰

Uroczystość NMP Częstochowskiej jest związana z sanktuarium maryjnym w Częstochowie, w którym od końca XIV w. otaczany jest wielką czcią obraz Bożej Rodzicielki. Oddając cześć Maryi, musimy pamiętać, że „prowadzi Ona nas do Syna i ukazuje Chrystusa. Powtarza się niejako wydarzenie z Kany Galilejskiej: Maryja pierwsza dostrzega ludzkie zmartwienie, Ona zwraca się do Syna swego w imieniu ludzi i Ona wypowiada słowa: «zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie», (Łk 2,5). Rzeszom pielgrzymów przybywających do Częstochowy Kościół czyta ten właśnie fragment Ewangelii.

Pieśni do Maryi Jasnogórskiej stanowią nieco liczniejszy zbiór: *Witaj, Jutrzenko, rano powstająca*¹⁷¹; *Jasnogórska, można Pani*¹⁷²; *Jasnogórska Pani, Tyś naszą Hetmanką*¹⁷³; *Na Jasnej Górze trzymasz straż*¹⁷⁴ i inne.

Kult św. Wojciecha w Polsce zajmuje ważne miejsce. „Po męczeńskiej śmierci 23 IV 997 r. z rąk Prusów, Bolesław Chrobry złożył jego relikwie w Gnieźnie”¹⁷⁵ W roku 999 miała miejsce kanonizacja św. Wojciecha. Mszalne teksty liturgiczne koncentrują się na dwóch zasadniczych tematach. Pierwszy to temat ziarna, które gdy obumrze przynosi plon obfity, drugi podkreśla znaczenie postaci świętego dla narodu polskiego, który został przez działalność św. Wojciecha, jego nauczanie i chwalebne męczeństwo umocniony.

¹⁶⁴ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 339.

¹⁶⁵ *Śpiewnik kościelny...*, s. 339.

¹⁶⁶ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 340.

¹⁶⁷ *Śpiewnik kościelny...*, s. 364.

¹⁶⁸ *Śpiewnik archidiecezji katowickiej...*, s. 382.

¹⁶⁹ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 371.

¹⁷⁰ Tamże, s. 341-342.

¹⁷¹ Tamże, s. 364.

¹⁷² Tamże, s. 337.

¹⁷³ *Śpiewnik kościelny...*, s. 323.

¹⁷⁴ *Exsultate Deo...*, s. 559.

¹⁷⁵ W Schenk, *Z dziejów liturgii w Polsce. W: Księga 1000-lecia katolicyzmu w Polsce*, t. 1. (red.) M. Rechowicz i in., Lublin 1969, s. 181.

Polska twórczość pieśniowa poświęcona św. Wojciechowi jest niestety bardzo niska. Znamy pieśń *Sławny w męczenników gronie*¹⁷⁶, wezwanie *Święty Wojciechu, Patronie nasz*¹⁷⁷; i lokalnie wykonywaną przez chór *Święty Wojciechu, Polaków Patronie*.

Św. Stanisław, biskup krakowski, stojąc na straży ładu moralnego i społecznego, zginął w 1079 r. w zatargu z królem Bolesławem Śmiałym. Kult biskupa ze Szczepanowa powstał i rozwinął się w Krakowie. Po kanonizacji dokonanej przez papieża Innocentego IV (1243-1254) na mocy bulli kanonizacyjnej z dnia 17 IX 1253 r., kult św. Stanisława zapuścił w Polsce głębokie korzenie, stając się kultem narodowym.

Teksty liturgiczne o św. Stanisławie ukazują go jako wzór w zachowywaniu „nienaruszonego daru wiary”, odwołują się do postaci Dobrego Pasterza, którego biskup szczepanowski był gorliwym naśladowcą.

Zbiór pieśni ku czci św. Stanisława liczy kilkanaście utworów: *Chwała Tobie, Gospodzinie; Cześć tobie, naszej krainy patronie*¹⁷⁸; *Wielki przed Bogiem klejnocie patronie; Witaj, święty Stanisławie*¹⁷⁹; *Stanisławie polski, nasz patronie; O Stanisławie, pasterzu dusz*¹⁸⁰; *Święty Patronie, święty Stanisławie; Wesel się, Polsko cała*¹⁸¹ i krótkie wezwania: *Święty Stanisławie, Patronie nasz, Opiekunie całej Ojczyzny, módl się za nami*¹⁸² i *O Święty nasz Patronie*¹⁸³

DER GESANG ZUR ERÖFFNUNG DER MESSFEIER

Zusammenfassung

Die Feier des Gottesdienstes ist Mittelpunkt des ganzen christlichen Lebens. Christus wollte, damit die Eucharistie, die sein Opfer ist, auch das Opfer der ganzen Kirche wird. Er bringt sie wie der Kopf, alle zusammen aber bringen sie wie Mitglieder des Körpers dar. Darum wichtig ist es, damit die Mitglieder des Geheimnisvollen Leibes eins sind. Diesem Einssein dienen die Eröffnungsriten der Eucharistiefeier. Ziel und Aufgabe der Eröffnung ist es, dass die versammelten Gläubigen eine Gemeinschaft bilden und befähigt werden, in rechter Weise das Wort Gottes zu hören und würdig die Eucharistie zu feiern. Die Eröffnungsriten erlauben in die Einwirkung des Auferstandenen Christus einzugehen, der alles neu macht: die Annahme des neuen Lebens, das Beleben der Hoffnung auf den neuen, anderen, besse-

¹⁷⁶ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 408.

¹⁷⁷ Tamże, s. 422.

¹⁷⁸ Tamże, s. 401.

¹⁷⁹ Tamże, s. 403.

¹⁸⁰ *Cantate. Śpiewnik seminaryjny...*, s. 224.

¹⁸¹ *Śpiewnik liturgiczny...*, s. 402.

¹⁸² *Śpiewnik kościelny...*, s. 455.

¹⁸³ *Cantate. Śpiewnik seminaryjny...*, s. 225.

ren Anfang, der Ausdruck des Durstes der Einheit mit Christus und mit den Brüdern, das Ausmachen auf andere, und die Annahme Christus selbst.

Der Gesang zur Eröffnung, als einer der einführenden Elementen nach der Allgemeinen Einführung in das Römische Messbuch, hat die vier Aufgaben: die Feier zu eröffnen, die Verbundenheit aller Teilnehmer zu vertiefen, sie in das Mysterium der liturgischen Zeit oder des Festes einzuführen sowie den Einzug des Priesters und jener, die einen besonderen Dienst versehen, zu begleiten (OWMR, 47). Der Gesang wird entweder im Wechsel von Sängerchor und Gemeinde beziehungsweise von Kantor und Gemeinde oder allein von der Gemeinde beziehungsweise dem Sängerchor ausgeführt (OWMR, 48). Der Inhalt des Gesangs entspricht der liturgischen Zeit, oder ist bestimmt durch die Thematik des der einzelner liturgischer Zeiten, der Feiertage und Feiern, des betreffenden Tages, und auch entspricht der erteilten während der Messe Sakramenten, der Grundgedanken des Wortgottesdienstes oder ist durch andere Umstände bestimmt.